

RPW/57102/2018 P
Data: 2018-10-05

Warszawa, 4 października 2018 r.

MINISTERSTWO
Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
PODSEKRETARZ STANU
Elżbieta Bojanowska

DAS.III.071.2.2017.MZ

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPL	2018 -10- 05
ZAL	NR

Pan
Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich

szanowny Panie Rzeczniku

w odpowiedzi na pismo Pana Rzecznika z dnia 10 sierpnia 2018 r., znak: XI.503.4.2016.AK dotyczące deinstytucjonalizacji systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych uprzejmie informuję, że Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej od 2016 r. prowadzi intensywne działania w obszarze polityki społecznej, w tym rozwoju usług środowiskowych, w tym dla osób starszych i osób niepełnosprawnych.

Wszystkie zmiany, wprowadzane kolejno poprzez nowe regulacje prawne oraz programy rządowe, pozostają w ścisłym związku z ideą deinstytucjonalizacji.

W Polsce, dyrektywa deinstytucjonalizacji została zastosowana w bieżącym okresie programowania, zarówno w odniesieniu do projektów realizowanych ze środków UE na szczeblu krajowym przez administrację rządową, jak i w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych realizowanych w województwach.

Biorąc pod uwagę wniosek Pana Rzecznika w sprawie Narodowego Programu Deinstytucjonalizacji, na wzór Czech czy Węgier, należy podkreślić, że każdy z krajów UE ma do dyspozycji różne narzędzia oraz odmienną sytuację wynikającą z diagnozy potrzeb i zasobów.

W systemie pomocy społecznej w Polsce na przestrzeni ostatnich lat wprowadzono i nadal prowadzi się działania uwzględniające potrzeby większej samodzielności, w tym życia w środowisku lokalnym, a nie w instytucji jaką jest dom pomocy społecznej, zgłaszane przez osoby z niepełnosprawnością i osoby starsze, przez rodziny tych osób oraz przez organizacje i środowiska działające na ich rzecz.

niepodlega

POLSKA
STULECIE OBYWATELSTWA
NIEPODLEGŁOŚCI

Mieszkańcy domów pomocy społecznej mają także możliwość opuszczenia takiej jednostki w związku z realizowanym programem usamodzielnienia i w efekcie – prowadzeniem samodzielnego życia, np. w mieszkaniu chronionym, we własnym mieszkaniu lub w domu rodzinnym.

Liczba osób, które powróciły z domu pomocy społecznej do środowiska lokalnego w okresie 2016 – 2017 roku pozostawała na tym samym poziomie i wynosiła ok. 900, przy czym nieznacznie zmieniły się proporcje w odniesieniu do podmiotów prowadzących DPS: w roku 2016 liczba osób, które opuściły DPS prowadzony przez samorząd wynosiła 721, a przez inny podmiot – 139, natomiast w roku 2017 odpowiednio: 744 i 178.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej podjęło wiele działań kierowanych do osób z niepełnosprawnościami i osób starszych oraz ich rodzin, w celu zapewnienia im godnego życia, możliwości wyboru stylu życia, w integracji ze społecznością lokalną. Zgodnie z *ustawą o pomocy społecznej* obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego (gminie i powiecie). Jednakże działania te są wspierane ze środków wielu programów rządowych, które mają stanowić impuls do rozwoju działań w środowiskach lokalnych.

Rezultatem tych działań jest rozwój mieszkań chronionych i środowiskowych domów samopomocy (ŚDS). Dane statystyczne MPiPS – 03 za poszczególne lata potwierdzają tę tendencję.

Mieszkania chronione funkcjonują w Polsce od 1996 roku w oparciu o przepisy ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. *o zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz o zmianie niektórych ustaw* (Dz. U. Nr 147 poz. 687) i w przeciągu tych 20 lat ulegał zmianom zakres i rodzaj udzielanego wsparcia, a krąg osób korzystających rozszerzał się corocznie.

Według pierwszej definicji mieszkania chronionego było to mieszkanie przeznaczone przede wszystkim dla osób z zaburzeniami psychicznymi opuszczających na stałe lub okresowo dom pomocy społecznej, które podejmowały samodzielnie egzystencję wymagającą jednak wsparcia ze strony pomocy społecznej. W kolejnych latach definicja ta ewaluowała i mieszkanie chronione przeznaczone było dla osób mogących, przy odpowiednim wsparciu, samodzielnie żyć w środowisku, w szczególności dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, resocjalizacyjne, zakłady dla nieletnich i rodziny zastępcze.

W obecnie obowiązującej ustawie *o pomocy społecznej* mieszkanie chronione oznacza formę pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do

prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego życia funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Wsparcie świadczone w mieszkaniach chronionych cieszy się dużym powodzeniem. Na koniec 2017 r. liczba mieszkań chronionych wynosiła 677, w których utworzono 2 863 miejsc.

Ponadto, w 2017 roku ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku z realizacją programu „Za życiem”* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1292) zmieniony został przepis art. 53 *ustawy o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769, ze zm.), dotyczący wsparcia w formie mieszkań chronionych, w którym zdefiniowano mieszkanie chronione jako formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu oraz wprowadzono podział mieszkań chronionych na mieszkania chronione treningowe i mieszkania chronione wspierane. Dodatkowo, na podstawie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. *o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1860) Rada Ministrów ustanowiła Uchwałę Nr 160 z dnia 20 grudnia 2016 r. *w sprawie programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem”* (M. P. z 2016 r. poz. 1250), która obowiązuje od dnia 1 stycznia 2017 roku. Program obejmuje również działania w ramach systemu pomocy społecznej. W ramach celu 4.7 „Tworzenie mieszkań chronionych dla osób niepełnosprawnych”, mając na uwadze przede wszystkim indywidualne potrzeby tej grupy oraz wymogi procesu deinstytucjonalizacji - zaplanowano budowę lub adaptację lokali na mieszkania chronione dla osób niepełnosprawnych ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego, całościowych zaburzeń rozwojowych lub epilepsji oraz dla osób niewidomych. W związku z realizacją Programu „Za życiem” w części dotyczącej mieszkań chronionych, w latach 2017-2021 na mieszkania chronione zaplanowano w budżecie państwa łącznie 108 mln zł, w tym 12 mln w 2017 roku i po 24 mln zł od roku 2018.

W proces deinstytucjonalizacji wpisują się działania w ośrodkach wsparcia, w których świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawany posiłek osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Ośrodki te mają także możliwość prowadzenia miejsc całodobowych okresowego pobytu. Ośrodkiem wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi może być środowiskowy dom samopomocy lub klub samopomocy.

W ostatnich latach bardzo szybko rozwija się sieć ośrodków wsparcia, zwłaszcza środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które świadczą

usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Dodatkowo ŚDS umożliwia spożywanie gorącego posiłku lub zapewnia całodienne wyżywienie – dla uczestników skierowanych na pobyt całodobowy. W ŚDS mogą być prowadzone miejsca całodobowego pobytu, przy czym pobyt jednorazowy nie może być dłuższy niż 3 miesiące (z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy). Pobyt całodobowy nie może być dłuższy niż łącznie 8 miesięcy w danym roku kalendarzowym. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy (Dz. U. Nr 238, poz. 1586) określa m. in. sposób funkcjonowania ŚDS, kwalifikacje osób świadczących usługi, standardy świadczonych usług. Obecnie w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej trwają prace nad nowelizacją tego rozporządzenia.

Według stanu na koniec roku 2017 liczba środowiskowych domów samopomocy wynosiła 779, w których skorzystało 31 345 uczestników. Ponadto 2 nowe środowiskowe domy samopomocy na 60 miejsc ogółem zostały uruchomione na początku 2018 roku. Dodatkowo – w ramach programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” – uruchomiono: 1 środowiskowy dom samopomocy, 4 filie ŚDS, 20 miejsc w nowym ŚDS, 40 miejsc w filiach oraz 11 miejsc w domach już istniejących.

W roku 2016 i 2017 poziom dotacji celowej na działalność ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi wynosił 200% kryterium dochodowego osoby samodzielnie gospodarującej (tj. 1268 zł). W roku 2018 wynosi 230%, a od roku 2019 będzie wynosił 250%, a klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi do wysokości 80% obowiązującego kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej na jedno miejsce, zgodnie z brzmieniem art. 51c ust. 3 ustawy o pomocy społecznej. W związku z podwyższeniem kryteriów dochodowych, wysokość dotacji od dnia 1 października 2018 ulegnie podwyższeniu i będzie wynosić 1 612,30 zł.

W 2018 roku wzrost nakładów na finansowanie ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi w stosunku do roku 2015 wynosi 49,6%:

- w 2015 roku 378 645 479 zł;

- w 2018 roku 566 604 000 zł (co oznacza wzrost o 188 mln zł).

W ramach Programu „Za życiem” Działanie 3.2 *Rozwój sieci ŚDS, w tym rozwój bazy całodobowej w jednostkach już funkcjonujących i rozszerzenie typów ŚDS – sprzężone*

niepełnosprawności oraz osoby ze spektrum autyzmu. W 2017 r. zaplanowano dotacje dla samorządów na wsparcie ich zadań własnych w wysokości 52 000 000 zł. Na lata 2017 – 2021 w Programie „Za życiem” zaplanowano dofinansowanie zadań w zakresie rozwoju sieci środowiskowych domów samopomocy, w tym dla grup osób wymienionych powyżej, środki w łącznej kwocie 347 000 000 zł, w tym na rok 2018 – 73 760 000 zł. W roku bieżącym z rezerwy celowej budżetu państwa na pomoc społeczną, planowane jest utworzenie 190 nowych miejsc, (w tym 174 miejsca w 7 nowych ŚDS w powiatach, które stanowią „białe plamy”) oraz 35 miejsc w klubach samopomocy, z czego 30 miejsc w 2 nowych klubach samopomocy. Ponadto ze środków Programu „Za życiem” planuje się – wynikające także z wdrażania procesu deinstytucjonalizacji - uruchomienie ogółem 380 nowych miejsc dla osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi, z czego 162 miejsca w nowych 8 ŚDS oraz 80 miejsc w 4 nowych filiach domów już istniejących.

Odnosząc się do wsparcia dla osób niepełnosprawnych, na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2018 r. poz. 511, z późn. zm.) mogą one otrzymać wsparcie w ramach funkcjonujących warsztatów terapii zajęciowej (wtz), które to placówki są jednym z kluczowych elementów zdeinstytucjonalizowanego systemu wsparcia osób niesamodzielnych.

Są to wyodrębnione organizacyjnie i finansowo placówki (miejsca dziennego wsparcia) stwarzające osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja przez warsztat powyższego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, jak też psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy (art. 10a ust. 1 i 2 ww. ustawy). Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej należy do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych (art. 10 ww. ustawy).

Na koniec 2017 r. funkcjonowało 715 warsztatów, do których uczęszczało 27 097 osób niepełnosprawnych (tj. o 596 osób więcej niż w 2016 r.). Kwota wydatkowania w 2017 r. na działalność wtz to ogółem 481 793 735 zł, w tym środki PFRON dla 711 wtz w wysokości 427 684 158 zł. W uzupełnieniu należy dodać, że w okresie sprawozdawczym powstało 9 nowych wtz (wobec 707 na dzień 01.01.2017), spośród których koszty działania 5 wtz były finansowane ze środków PFRON a 4 wtz z innych źródeł, 1 wtz został zlikwidowany.

Dodatkowo, uprzejmie informuję, że od 1 lipca br. na podstawie znowelizowanego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 maja 2003 r. w sprawie algorytmu przekazywania środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych samorządom wojewódzkim i powiatowym (Dz. U. z 2017 r. poz. 538, z późn. zm.) po raz kolejny zwiększono dofinansowanie kosztów rocznego pobytu jednego uczestnika w warsztacie terapii zajęciowej, które obecnie wynosi 16 596 zł, a w kolejnych latach będzie to: w 2019 r. - 17 796 zł oraz w 2020 r. i w latach następnych - 18 996 zł. Warto podkreślić, że wzrost dofinansowania pozwoli na poprawę funkcjonowania wtz oraz zwiększy możliwość dalszego ich rozwoju. To działanie rządu wpisuje się również w politykę deinstytucjonalizacji usług.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w celu rozwoju różnorodnych usług skierowanych do osób starszych, organizowanych przez samorzady z uwzględnieniem idei deinstytucjonalizacji w środowisku lokalnym, realizuje szereg inicjatyw, które przyczyniają się do zapewnienia bezpiecznego i godnego starzenia się w jak najlepszym zdrowiu oraz aktywnego uczestnictwa we wszystkich sferach życia. Wsparcie polega na dofinansowaniu zadań własnych gmin. Realizacja tych zadań wpływa na jak najdłuższe pozostawanie osób starszych w ich naturalnym środowisku, jak najbliższym miejscu zamieszkania. Obecnie, Ministerstwo Rodziny wspiera finansowo samorzady w realizacji zadań własnych, między innymi dzięki realizacji Programu „Senior +”, czy Programu „Opieka 75+”.

Od 2018 r., rząd wspiera gminy o najniższych dochodach w realizacji tego zadania poprzez realizację *Programu „Opieka 75+”*. Celem tego programu jest zapewnienie osobom w wieku 75+ zamieszkałym na terenach małych gmin do 60 tys. mieszkańców – wsparcia i pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia w ramach usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych. W pierwszym półroczu 2018 roku do programu przystąpiło 358 gmin.

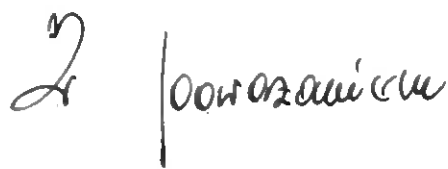

Gminy i powiaty otrzymują wsparcie finansowe na tworzenie oraz utrzymanie placówek dziennego pobytu dla osób starszych: Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+” w ramach *programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020*. Wskazane formy pomocy – placówki dziennego pobytu stanowią semi-instytucjonalną formę opieki nad osobami starszymi, wpisującą się w nurt deinstytucjonalizacji usług społecznych. Placówki „Senior+”, zlokalizowane na terenie całej Polski oferują osobom starszym szeroki katalog usług z zakresu aktywizacji społecznej, edukacji, działalności sportowej i kulturowo - oświatowej, rehabilitacji, usług

socjalnych oraz różnych form terapii zajęciowej. Regularne spotkania z uczestnikami zajęć urozmaicają życie codzienne seniorów i zapewniają im przede wszystkim w pełni bezpieczne i różnorodne formy aktywności, dostosowane do zainteresowań, potrzeb i możliwości osób w podeszłym wieku.

Do końca 2017 r. funkcjonowało na terenie kraju 159 Dziennych Domów i 81 Klubów, łącznie 240 placówek Senior+, co stanowi ponad 6 265 miejsc dla seniorów. Natomiast 2018 r. na realizację Programu „Senior+” przeznaczono środki finansowe w wysokości 80 mln zł. Środki przeznaczone zostaną na utworzenie 330 nowych placówek „Senior+”, co stanowi 8 279 nowych miejsc dla seniorów.

Ponadto, koncepcja deinstytucjonalizacji oraz rozwój usług społecznych świadczonych w lokalnej społeczności są uwzględnione przede wszystkim w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, w ramach której realizowane są różne programy i projekty w całym kraju, w tym przede wszystkim:

- *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo - Solidarność*, który to dokument został przekazany pod obrady Stałego Komitetu Rady Ministrów. Dokument stanowi systemowe rozwiązania w zakresie wsparcia dla osób starszych;
- Program *Dostępność Plus* realizowany przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, który pomoże usunąć bariery infrastrukturalne i prawne, utrudniające życie między innymi osobom starszym i z niepełnosprawnościami.

PODSEKRETARZ STANU

Elżbieta Bojanowska

Do wiadomości:

Pan Mateusz Morawiecki, Prezes Rady Ministrów.

